

การศึกษาเปรียบเทียบ “*たけだ*” ในภาษาญี่ปุ่น และ “เท่านั้น” ในภาษาไทยที่ปรากฏในตำแหน่ง ท้ายประโยค: การเน้นหน่วยเดียวและการตีความ

บทคัดย่อ

กระบวนการเน้นและการตีความในแต่ละภาษามีความแตกต่างกัน ทว่าความเหมือนและความแตกต่างของกระบวนการเน้นและการตีความระหว่าง “*たけだ*” ในภาษาญี่ปุ่นกับ “เท่านั้น” ในภาษาไทยยังคงเป็นประเด็นที่ต้องศึกษาเพิ่มเติม งานวิจัยฉบับนี้มุ่งหวังที่จะศึกษาเปรียบเทียบการเน้นและการตีความหน่วยเดียวของ “*たけだ*” กับ “เท่านั้น” ที่ปรากฏในตำแหน่งท้ายประโยค เหนือในการวิเคราะห์ข้อมูล คือ ความ (ไม่) ถูกต้องทางไวยากรณ์ ความ (ไม่) ชัดเจนของจุดเน้น ความ (ไม่) กำกวมในการตีความของ “*たけだ*” กับ “เท่านั้น” จากผลวิจัยพบว่ารูปประโยค “*たけだ*” เป็น “In-situ Focus Construction” ที่ใช้การเน้นเสียงทางสัทศาสตร์ โดยไม่ปรากฏกฎการย้ายที่สั้นที่สุดและเงื่อนไขประชิด อีกทั้งไม่มีข้อจำกัดเกาะโครงสร้างปฏิเสธ (NICs) การเน้นหน่วยเดียว (ยกเว้นเน้นประธาน) มีความชัดเจนในตัวเอง ไม่จำเป็นต้องใช้การเน้นเปรียบเทียบช่วยเสริม นอกจากนี้ ความไม่กำกวมทางโครงสร้างของโฟกัสลิ (FocP) ที่มีต่อปฏิเสธลิ (NegP) ทำให้ตีความได้เพียงความหมายเดียว คือ $\text{only} > \text{neg}$ (ตัวอย่าง: 太郎がコップを洗わなかったただけだ (ตีความ: สิ่งที่ทำไม่ได้ล้าง มีแค่แก้ว)) ขณะที่ “เท่านั้น” เป็น “Ex-situ Focus Construction” ที่ใช้การย้ายทางวากยสัมพันธ์ ซึ่งเป็นไปตามกฎการย้ายที่สั้นที่สุดและทำให้เกิดเงื่อนไขประชิด รวมทั้งข้อจำกัดเกาะโครงสร้างปฏิเสธ (NICs) ที่มาจากปฏิเสธลิระดับล่าง (Lower NegP) (แต่ไม่พบจากปฏิเสธลิระดับบน (Higher NegP) การเน้นหน่วยประชิด (ต่างจากหน่วยไม่ประชิด) มีความชัดเจนในตัวเอง ไม่จำเป็นต้องใช้การเน้นเปรียบเทียบช่วยเสริม นอกจากนี้ ความกำกวมทางโครงสร้างของโฟกัสลิ (FocP) ที่มีต่อปฏิเสธลิ (NegP) ทำให้เกิดความกำกวมในการตีความประโยค “สมมติไม่ได้ล้างแก้วเท่านั้น” ระหว่าง $\text{only} > \text{neg}$ (ตีความ: สิ่งที่สมมติไม่ได้ล้าง มีแค่แก้ว) หรือ $\text{neg} > \text{only}$ (ตีความ: สิ่งที่สมมติล้าง ไม่ได้มีแค่แก้ว) จากลักษณะข้างต้นจึงสรุปได้ว่า “*たけだ*” ในภาษาญี่ปุ่นกับ “เท่านั้น” ในภาษาไทยใช้กระบวนการเน้นที่ต่างกัน หน่วยที่ถูกเน้นส่วนใหญ่ หากผ่านกระบวนการทางภาษาไม่ว่าจะเป็นการเน้นเสียงหรือการย้าย จะมีความชัดเจนในตัวเอง จึงไม่จำเป็นต้องพึ่งพาการเน้นเปรียบเทียบ และการมีหรือไม่มี ความกำกวมทางโครงสร้างของโฟกัสลิ (FocP) นั้นนำไปสู่การตีความที่แตกต่างกันในประโยคปฏิเสธ

คำ

สำคัญ

การย้าย, เงื่อนไขประชิด, ข้อจำกัดเกาะ, การตีความ, ประโยคเน้น

A Comparative Study of ‘*dake-da*’ in Japanese and ‘*thâonán*’ in Thai at Sentence-final Positions: Single Element Focus and Interpretation

Abstract

While focus operations and their interpretation vary cross-linguistically, similarities and differences in focus mechanisms and interpretable reading of ‘*dake-da*’ in Japanese and ‘*thâonán*’ in Thai remain an area of inquiry. This research comparatively analyzes the focus and interpretation of a single element of ‘*dake-da*’ and ‘*thâonán*’ when appearing sentence-finally. Criteria for data analysis are the (un)grammaticality; the (un)clarity of the focus; and interpretative (non-)ambiguity of ‘*dake-da*’ and ‘*thâonán*’. Results are that the ‘*dake-da*’ in-situ focus construction using phonological prominence exhibits no shortest movement rule, adjacency condition, or negative island constraints (NICs). Its focus on a single element (except the subject) is self-evident without supplementary comparative focus. The focus phrase (FocP) structural unambiguity relative to the negative phrase (NegP) yields a sole reading: only > neg. For example, in ‘Taro-ga koppu-o arawanakatta-*dake-da*’, the interpretation is ‘the only thing Taro didn’t wash was the glasses’. By contrast, ‘*thâonán*’ construction, an ex-situ focus construction using syntactic movement, follows the shortest movement rule and thereby produces the adjacency condition with NICs from the lower NegP, but not from the higher NegPs. Focus on an adjacent element (unlike a non-adjacent one) is self-evident without requiring supplementary comparative focus. Structural ambiguity of the FocP relative to the NegP also leads to an ambiguous interpretation of ‘Sǒmkít mǎjdâj lá:ŋ kĕ:w *thâonán*’, which can be interpreted as either only > neg (‘the only thing Somkit didn’t wash was the glasses’) and neg > only (‘Somkit didn’t wash only the glasses’). In conclusion, ‘*dake-da*’ in Japanese and ‘*thâonán*’ in Thai use different focus mechanisms. Most focused elements, relying on linguistic prominence or movement, are self-evident, not requiring supplementary comparative focus. Additionally, structural (non-)ambiguity of the FocP leads to different possible interpretations in negative sentences.

Key words

movement, adjacency condition, island constraint, interpretation, focus construction

1. บทนำ

ประโยค (1) “太郎がコップを洗った (ทาโรล้างแก้ว)” เมื่อเติม “だけだ” ท้ายประโยคดัง (2) จะสามารถจำกัดความกรรม “コップ (แก้ว)” โดยตีความว่า “ทาโรล้างแค่แก้ว” (หน่วยที่ถูกจำกัดความแสดงด้วย < >) ส่วนประโยค (3) “สมคิดล้างแก้ว” เมื่อเติม “เท่านั้น” ท้ายประโยคดัง (4) ก็สามารถจำกัดความกรรม “แก้ว” ได้เช่นกัน¹

(1) 太郎がコップを洗った。 (2) 太郎が<コップ>を洗っただけだ。 (=4)

(3) สมคิดล้างแก้ว (4) สมคิดล้าง<แก้ว>เท่านั้น (=2)

ทว่าเมื่อหน่วยแสดงผู้กระทำร่วม เช่น “花子と (กับฮานาโกะ)” “กับมานิ” ปรากฏ จะมีการตีความที่แตกต่างกัน

(5) 太郎が花子と<コップ>を洗っただけだ。² (=6a)

(6) a. ??สมคิดล้าง<แก้ว>กับมานิเท่านั้น (≠5) b. สมคิดล้างแก้ว<กับมานิ>เท่านั้น

“だけだ” (5) ยังคงสามารถจำกัดความกรรม “コップ (แก้ว)” ว่า “สิ่งที่ทาโรล้างกับฮานาโกะมีแค่แก้ว” แต่ “เท่านั้น” (6a) ไม่สามารถจำกัดความกรรม “แก้ว” ว่า “สิ่งที่สมคิดล้างกับมานิมีแค่แก้ว” แต่จะถูกตีความ (6b) จำกัดความผู้กระทำร่วม “กับมานิ” ว่า “คนที่สมคิดล้างแก้วด้วยมีแค่มานิ” งานวิจัยฉบับนี้จะศึกษาเปรียบเทียบการเน้นและการตีความของ “だけだ” ในภาษาญี่ปุ่นและ “เท่านั้น” ในภาษาไทยอย่างเป็นระบบ

2. ทบทวนวรรณกรรม

“だけ” เป็นคำประเภทとりたて詞³ แสดงการจำกัดความ (沼田, 2009) ในทางอรรถศาสตร์จะสร้างหน่วยที่ยกเป็นประเด็น (自者) (7a) เช่น “太郎 (ทาโร)” โดยมีความหมายหลัก (主張) คือ “太郎が学校に来る (ทาโรจะมาโรงเรียน)” และสร้างหน่วยที่ไม่ได้ยกเป็นประเด็น (他者) (7b) เช่น “太郎以外の人 (คนอื่นนอกจากทาโร)” โดยมีความหมายแฝง (含み) คือ “太郎以外の人が学校に来ない (คนอื่นนอกจากทาโรจะไม่มาโรงเรียน)”

(7) 太郎だけが学校に来る。 (沼田, 2009, 39, แก้ไขบางส่วน)

a. 主張：太郎_{自者}が学校に来る。 b. 含み：太郎以外の人_{他者}が学校に来ない。

หน่วยที่ถูกจำกัดความเป็นได้ทั้งคำเดี่ยว (8a) เช่น “裕次郎” และกลุ่มคำ (8b) เช่น “裕次郎が載っている”

¹ กรณีที่ไม่ปรากฏร่วมกับบริบท ประโยค (2) “太郎がコップを洗っただけだ” ประโยค (4) “สมคิดล้างแก้วเท่านั้น” สามารถตีความเน้นคำเดี่ยว เช่น “太郎が洗ったのはコップだけだ” “สมคิดล้างแค่แก้ว” หรือเน้นกลุ่มคำ เช่น “太郎がやったのはコップを洗ったということだけだ” “สมคิดแค่ล้างแก้ว” สำหรับงานวิจัยนี้จำกัดขอบเขตศึกษาเฉพาะการเน้นคำเดี่ยว โดยจะวิเคราะห์ความกำกวมระหว่างการเน้นคำเดี่ยวและกลุ่มคำนี้ ในโอกาสต่อไป

² (5) ตีความว่า “太郎が花子と洗ったのはコップだけだ”

³ “しか” “ばかり” “も1 (累加)” “も2 (意外)” “まで” “ばかり” “くらい” “など1 (類似的例示)” “など2 (否定的特立)” “さえ1 (意外)” “さえ2 (最低条件)” “のみ” “すら” ก็จัดเป็นとりたて詞 เช่นกัน (沼田, 2009)

(8) a. <裕次郎> 自者が載っているだけの写真集を買う。(เน้นคำเดียว)

b. <裕次郎が載っている> 自者だけの写真集を買う。(เน้นกลุ่มคำ)

(沼田, 2009, 72, แก้ไขบางส่วน)

茂木 (2000) กล่าวว่า “だけ” ในประโยคปฏิเสธ เมื่อตีความเน้นกรรม เช่น “ケーキ (เค้ก)” จะเกิดความกำกวมในการตีความ สามารถตีความได้ 2 แบบ คือ การตีความแบบปฏิเสธความ “だけ” (neg > only) (9a) ว่า “สิ่งที่ฮานาโกะกิน ไม่ได้มีแค่เค้ก” และการตีความแบบไม่ปฏิเสธความ “だけ” (only > neg) (9b) ว่า “สิ่งที่ฮานาโกะไม่ได้กิน มีแค่เค้ก”

(9) 花子が<ケーキ>だけを食べなかった。

(茂木, 2000, 59, แก้ไขบางส่วน)

a. 花子が食べたのは<ケーキ>だけではない。

(neg > only)

b. 花子が食べなかったのは<ケーキ>だけだ。

(only > neg)

ส่วน Sano (1996) เสนอว่า “だけ” ซึ่งปรากฏร่วมกับ “だ” ตรงท้ายประโยคจะประชิดกาลวลี (Inflectional Phrase : IP) ในระดับโครงสร้าง โครงสร้างวลีจะแสดงด้วย [] พร้อมจะระบุชื่อโครงสร้างวลี เช่น [IP]

(10) 太郎は[IP花子に会った]だけだ。

[...], dake attaches to the bracketed clause, which we may assume to be an IP (with its

vacated Subject construed with the topicalized Taroo) ; [...] (Sano, 1996, 77, แก้ไขบางส่วน)

จากการทบทวนวรรณกรรมพบว่า งานวิจัย “だけ” ในภาษาญี่ปุ่นมีการศึกษาครอบคลุมทั้งในด้านอรรถศาสตร์ และวากยสัมพันธ์ โดยวิเคราะห์ตั้งแต่ประเภทคำ หน่วยที่ปรากฏร่วม โครงสร้าง และตำแหน่งที่ปรากฏ

การศึกษา “เท่านั้น” ในระดับคำ วิจินต์ ภาณุพงศ์ (2524, 70) จำแนกเป็นหมวดคำตามหลังจำนวนเหมือนกับ “เศษ” “กว่า” “ครึ่ง” “พอดี” “ถ้วน” และสามารถปรากฏเป็นส่วนหนึ่งของนามวลีดัง (11a) หรือของกาลวลีดัง (11b)

(11) a. ร่มแดงอีกคันหนึ่งเท่านั้น

b. อีก 2 วันเท่านั้น

(วิจินต์ ภาณุพงศ์, 2524, 85, 96)

นวรรณ พันธุมธา (2553a, 2553b) จำแนกให้ “เท่านั้น” เป็นคำบอกความสำคัญซึ่งใช้ขยายคำนาม คำกริยา คำบอกจำนวน คำกริยาขยาย⁴ และประโยค เพื่อช่วยบอกความเห็นของผู้พูดว่าไม่สำคัญหรือจำกัดเพียงนั้นโดยจะปรากฏหลังคำที่ขยายดัง (12a, b) และสามารถปรากฏในประโยคเดียวกับ “แค่” “เพียงแต่” ดัง (13a, b)

(12) a. เขาเดาเท่านั้น ไม่รู้จริงหรอก b. ราคา ๑๐๐ บาทเท่านั้น (นวรรณ พันธุมธา, 2553a, 78, 2553b, 278)

(13) a. มีแค่ ๑๐ ใบเท่านั้น

(นวรรณ พันธุมธา, 2553a, 78)

⁴ คำกริยาขยายคือคำกริยาที่ขยายคำนามหรือคำกริยาดังตัวอย่าง “เขาแหว่งนั่งเข้า (ขยายกริยา)” “ครูชอบนักเรียนชั้น (ขยายคำนาม)” (นวรรณ พันธุมธา, 2553a, 46 - 47)

มอนคอนไช (2015, 2016) วิเคราะห์ลักษณะทางอรรถศาสตร์และวากยสัมพันธ์ของ “แค่” “เพียง” “แต่” “เฉพาะ” ในกรณีที่ปรากฏหน้าคำนามและคำกริยา ผลวิจัยพบว่า “แค่” “เพียง” จะแสดงความหมายว่า คำนามหรือคำกริยาดังกล่าว “ไม่ถึงระดับที่ผู้พูดประสงค์” และปรากฏร่วมกับกริยาในรูปประโยค “แค่ / เพียง + กริยาหลัก (ส่วนขยายความ)” “กริยาหลักไม่แสดงความต่อเนื่อง + แค่ / เพียง + กริยาลิ” “กริยาหลักแสดงความต่อเนื่อง + แค่ / เพียง + กริยาลิ” ขณะที่ “แต่” “เฉพาะ” จะไม่แสดงความหมาย “ไม่ถึงระดับที่ผู้พูดประสงค์” และปรากฏร่วมกับกริยาในรูปประโยค “กริยาหลักไม่แสดงความต่อเนื่อง + แต่ / เฉพาะ + กริยาลิ”

งานวิจัยที่เปรียบเทียบคำจำกัดความภาษาญี่ปุ่นกับภาษาไทยพบเพียง 1 งาน ภาณิการ์ สุรังสิกุล (2551) ศึกษาความหมายและวิธีการใช้คำกำหนดขอบเขต “しか” “だけ” “ばかり” เปรียบเทียบกับคำว่า “แค่” “เพียง” “แต่” ในระดับอรรถศาสตร์ และพบว่า “しか” “だけ” “ばかり” สามารถถ่ายทอดความหมายเป็นคำในภาษาไทย ได้ทั้ง “แค่” “เพียง” “กริยา + แต่” และกล่าวถึง “เท่านั้น” ว่าปรากฏร่วมกับ “แค่” หรือ “เพียง” ในรูป “แค่...เท่านั้น” หรือ “เพียง...เท่านั้น” พบกรณีที่ “เท่านั้น” ปรากฏอยู่ตามลำพังไม่มากนักจึงไม่ได้นำมาศึกษาวิเคราะห์ในงานวิจัย

จากการทบทวนวรรณกรรมพบว่างานวิจัยภาษาไทยส่วนใหญ่มุ่งเน้นที่ “แค่” “เพียง” “แต่” ซึ่งปรากฏด้านหน้าหน่วยที่ถูกจำกัดความ แต่ยังขาดการศึกษา “เท่านั้น” กรณีที่ปรากฏลำพัง การที่ “เท่านั้น” ปรากฏลำพังได้นั้นสะท้อนลักษณะเฉพาะตัวซึ่งอาจมีคุณสมบัติทางอรรถศาสตร์และวากยสัมพันธ์ที่แตกต่างจากกรณีปรากฏร่วมกับ “แค่” “เพียง” “แต่” ดังนั้นจึงควรแยกศึกษาแต่ละหน่วยคำในกรณีปรากฏลำพังก่อนเพื่อทำความเข้าใจลักษณะเฉพาะ แล้วจึงนำไปเปรียบเทียบกับกรณีที่ปรากฏร่วมกัน

งานวิจัยด้านอรรถศาสตร์จะศึกษาความหมายในการจำกัดความเป็นหลัก แต่ไม่ได้ศึกษาเกี่ยวกับเงื่อนไขในการตีความ ส่งผลให้ไม่สามารถอธิบายว่าเหตุใด “だけだ” (14 (=5)) สามารถจำกัดความกรรม “コップ (แก้ว)” ขณะที่ “เท่านั้น” (15 (=6a)) กลับไม่สามารถจำกัดความกรรม “แก้ว” ในลักษณะเดียวกัน

(14) 太郎が花子と<コップ>を洗っただけだ。 (15) ??สมคิดล้าง<แก้ว>กับมานีเท่านั้น

งานวิจัยด้านวากยสัมพันธ์ส่วนใหญ่มุ่งศึกษาตำแหน่งปรากฏและการเกิดร่วมกับนามวลีและกริยาลิเป็นหลัก แต่ยังขาดการศึกษาประเด็นเกี่ยวกับการปรากฏร่วมกับหน่วยคำปฏิเสธ ส่งผลให้ไม่สามารถอธิบายความแตกต่างระหว่าง “だけだ” (16) ที่สามารถปรากฏร่วมกับรูปปฏิเสธ “なかつた” กับ “เท่านั้น” (17a) ที่ไม่สามารถปรากฏร่วมกับรูปปฏิเสธ “ไม่” อีกทั้งยังไม่สามารถอธิบายว่า “เท่านั้น” (17b) ซึ่งสามารถปรากฏร่วมกับรูปปฏิเสธ “ไม่ได้” ต่างจาก (17a) อย่างไร

(16) 太郎がコップを洗わなかつただけだ。

(17) a. *สมคิดไม่ล้างแก้วเท่านั้น⁵

b. สมคิดไม่ได้ล้างแก้วเท่านั้น

⁵ ทว่ามีเจ้าของภาษาบางกลุ่มยอมรับว่า (17a) สามารถสื่อความได้เหมือนกับ (17b) สำหรับประเด็นนี้ดูเจอรอด (8) เพิ่มเติม

“だけ” (18a) เมื่อปรากฏหลังกรรมมักนิยมละ “を”⁶ แต่ถ้าปรากฏท้ายประโยคจะไม่ละ “を” ดัง (18b) ส่วน “เท่านั้น” (19b) สามารถปรากฏหลังประธานได้โดยอยู่ในรูป “มีแต่...เท่านั้นที่...” แต่ไม่สามารถปรากฏหลังประธานโดยคงรูปประโยคพื้นฐาน “ประธาน-กริยา-กรรม” ดัง (19a) และหากปรากฏท้ายประโยคจะสามารถคงรูปประโยคพื้นฐานดัง (19c) ดังนั้น เพื่อควบคุมตัวแปรที่ส่งผลต่อรูปประโยค ผู้วิจัยจึงเลือกวิเคราะห์ “เท่านั้น” และ “だけだ” ที่ปรากฏท้ายประโยค

(18) a. 太郎がコップだけ洗った。 b. 太郎がコップを洗っただけだ。

(19) a. *สมคิดเท่านั้นล้างแก้ว b. มีแต่สมคิดเท่านั้นที่ล้างแก้ว c. สมคิดล้างแก้วเท่านั้น

ในงานวิจัยฉบับนี้จะยังไม่นำ “だけ” ที่ไม่ได้ปรากฏในตำแหน่งท้ายประโยค เช่น “だけの” (8) ขยายนาม เช่น “裕次郎が載っているだけの写真集を買う” ตลอดจน “だけに” คำช่วยสันธาน เช่น “彼のことはよく知っているだけに説得しにくい (寺村, 1991, 171)” ตลอดจนในรูปประโยคอื่นใดที่ไม่ได้ปรากฏท้ายประโยคมาวิเคราะห์ร่วม

คำจำกัดความ “แต่” “แค่” “เพียง” ในภาษาไทยไม่สามารถปรากฏท้ายประโยค ส่วนในภาษาญี่ปุ่นสามารถปรากฏได้ ทว่า “しかない (ไม่มีวิธีการอื่น)” เช่น “コップを洗うしかない ((แก้วหมดแล้ว ไม่มีทางอื่น) ต้องล้างแก้วแล้ว)” ไม่สามารถจำกัดกรรม “コップ (แก้ว)” ว่า “コップしか洗わない (ล้างแค่แก้ว)” และ “ばかり/だけ (ขั้นตอนที่เหลืออยู่)” เช่น “後はコップを洗うばかり/だけだ (เหลือขั้นตอนสุดท้ายคือแค่ล้างแก้ว)” ไม่สามารถจำกัดความกรรม “コップ (แก้ว)” ว่า “後はコップばかり/だけ洗う (เหลือขั้นตอนสุดท้ายคือล้างแค่แก้ว)” ดังนั้นผู้วิจัยจึงไม่นำมาศึกษา่วมในงานวิจัยฉบับนี้

“だけだ” และ “เท่านั้น” สามารถจำกัดความหน่วยคำเดียว (20a) (21a) เช่น “コップ (แก้ว)” “แก้ว”⁷ และกลุ่มคำ (20b) (21b) เช่น “コップを洗った (ล้างแก้ว)” “ล้างแก้ว” ทว่ากลไกการเน้นกลุ่มคำซึ่งมีหลายหน่วยและการเน้นในประโยคความซ้อนอาจจะมีผลซับซ้อนกว่าการเน้นหน่วยคำเดียวในประโยคความเดียว งานวิจัยนี้จึงศึกษาเฉพาะการเน้นหน่วยคำเดียวในประโยคความเดียว ส่วนการเน้นกลุ่มคำและการเน้นในประโยคความซ้อน ผู้วิจัยจะศึกษาในโอกาสต่อไป

(20) a. 太郎が<コップ>を洗っただけだ。 b. 太郎が<コップを洗った>だけだ。

(21) a. สมคิด<ล้าง>เท่านั้น b. สมคิด<ล้างแก้ว>เท่านั้น

แม้ว่า “だけだ” และ “เท่านั้น” จะเป็นคำคนละประเภทกันแต่มีหน้าที่ทางไวยากรณ์เหมือนกันคือแสดงการจำกัดความ โดยทั่วไปงานวิจัยเปรียบเทียบมักศึกษาหน่วยคำที่มีทั้งประเภทและหน้าที่เหมือนกัน แต่ในความเป็นจริง หน่วยคำที่มีหน้าที่เดียวกันอาจมีประเภทต่างกันในแต่ละภาษา ดังนั้นการศึกษาคู่เปรียบเทียบที่มีหน้าที่เหมือนกันแต่ประเภทต่างกัน เช่น “だけだ” และ “เท่านั้น” จึงมีความสำคัญ เพราะช่วยให้เห็นความสัมพันธ์

⁶ 奥津・沼田・杉本 (1986, 131) กล่าวว่า “だけ” ปรากฏได้ทั้งหน้าและหลังคำช่วย “を” และสามารถละ “を” ดัง “社長は彼(だけ)を/を(だけ)だけ 招いた” แต่โดยส่วนใหญ่ นิยมละ “を” (沼田, 1992, 54)

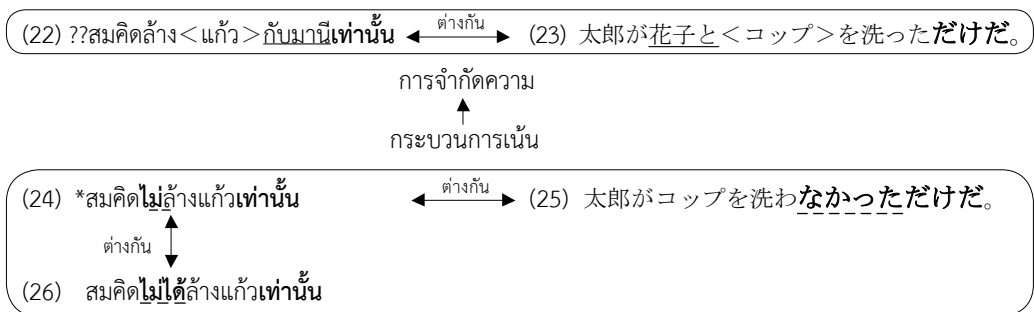
⁷ (20a) (20b) (21a) (21b) ตีความว่า “太郎が洗ったのはコップだけだ” “太郎がやったのはコップを洗うことだけだ” “สมคิดล้างแค่แก้ว” “สมคิดแค่ล้างแก้ว” ตามลำดับ

ระหว่างประเภทของคำกับหน้าที่ทางไวยากรณ์ได้ชัดเจนขึ้น และผลลัพธ์ที่ได้ยังเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาแบบลักษณะภาษา (Language typology, 言語類型論) อีกด้วย

3. วัตถุประสงค์งานวิจัย

งานวิจัยฉบับนี้มุ่งศึกษาเปรียบเทียบการเน้นและการตีความของ “だけだ” ในภาษาญี่ปุ่นและ “เท่านั้น” ในภาษาไทยที่ปรากฏท้ายประโยค

4. สมมุติฐานงานวิจัย

การที่ “ไม่...เท่านั้น” (24) ผิดไวยากรณ์ แต่ “...なかったただけだ” (25) ถูกไวยากรณ์ นำไปสู่สมมุติฐานที่ว่า กระบวนการเน้นของ “เท่านั้น” กับ “だけだ” แตกต่างกันจึงส่งผลให้การจำกัดความแตกต่างกันดัง (22) (23) นอกจากนี้ การที่ “ไม่...เท่านั้น” (24) ผิดไวยากรณ์ แต่ “ไม่ได้...เท่านั้น” (26) ถูกไวยากรณ์แสดงให้เห็นว่า “ไม่” (24) กับ “ไม่ได้” (26) มีโครงสร้างทางวากยสัมพันธ์ต่างกัน โครงสร้าง (24) ขัดขวางกระบวนการเน้นของ “เท่านั้น” แต่ (26) ไม่ขัดขวาง⁸

5. วิธีการดำเนินการวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) วิเคราะห์หลักฐานเชิงประจักษ์ ได้แก่ ตัวอย่างประโยค “だけだ” และ “เท่านั้น” ที่ปรากฏท้ายประโยค โดยพิจารณาจาก 3 ด้าน คือ ความถูกต้องทางไวยากรณ์ (ประโยคถูกไวยากรณ์และสื่อความได้หรือไม่) ความชัดเจนของจุดเน้น (ต้องพึงพาการเน้นรูปแบบอื่น เช่น การเน้นเปรียบเทียบ เพื่อให้การเน้นชัดเจนขึ้นหรือไม่) ความกำกวมในการตีความ (ตีความได้มากกว่า 1 ความหมายหรือไม่) ประโยคตัวอย่างสร้างโดยผู้วิจัย และประเมินโดยอาจารย์สอนภาษาญี่ปุ่นระดับอุดมศึกษา (ชาวญี่ปุ่น 3 ท่านสำหรับประโยคตัวอย่างภาษาญี่ปุ่นและชาวไทย 3 ท่านสำหรับตัวอย่างประโยคภาษาไทย) ตัวอย่างประโยคในงานวิจัยฉบับนี้เป็นประโยคตัวอย่างที่ทั้ง 3 ท่านในแต่ละกลุ่มประเมินตรงกัน สัญลักษณ์ “??” หมายถึง “ประโยคสื่อความไม่ได้” สัญลักษณ์ “*” หมายถึง “ประโยคผิดไวยากรณ์” และไม่ใช่สัญลักษณ์หมายถึง

⁸ ประโยค “สมคิดไม่ล้างจานเท่านั้น” ที่เจ้าของภาษาบางกลุ่มยอมรับว่าสื่อความได้นั้นสามารถตั้งสมมุติฐานได้เหมือนกับ (26)

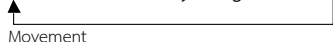
ประโยคความเดียวที่นำมาวิเคราะห์มีส่วประกอบดัง (27) (28) ประธานที่ใช้คำช่วย “*が*” เช่น “*太郎が*” เป็นหน่วยที่สามารถเน้นด้วย “*のだ*” ในขณะที่ประธานที่ใช้คำช่วย “*は*” เช่น “*太郎は*” ซึ่งแสดงหัวเรื่องนั้น ไม่สามารถเน้นด้วย “*のだ*” ได้ ดังนั้นการวิเคราะห์การเน้นประธานของ “*だけだ*” จึงจะใช้เฉพาะประธาน + “*が*”

- โครงสร้างประโยคตามแนวคิดโครงสร้างวลี ประกอบด้วย 1) กริยวลี (Verb Phrase : VP) (=ภาคแสดง) มีกริยาเป็นหน่วยหลักและมีหน่วยอื่น เช่น กรรม ส่วนขยายความ 2) กาลวลี (Inflectional Phrase : IP) มีคำบอกกาล เช่น “た” “る” “かった” “(た) い” “ได้” เป็นหน่วยหลักและมีหน่วยอื่น เช่น ประธาน 3) ปฏิเสธวลี (Negative Phrase : NegP) (29) (30) มีคำปฏิเสธเป็นหน่วยหลักและปรากฏได้หลายตำแหน่งในโครงสร้าง ได้แก่ NegP1 (NegP ระดับล่าง) เช่น “な (い)” “ไม่” และ NegP2 (NegP ระดับบน) เช่น “(のでは) な (い)”¹⁰ “ไม่ (ได้)” 4) โฟกัสวลี (Focus Phrase : FocP) (31) (32) ปรากฏได้หลายตำแหน่งบนโครงสร้าง ได้แก่ FocP1 (FocP ระดับล่าง) เช่น “だけ” “เท่านั้น” และ FocP2 (FocP ระดับบน) เช่น “だけだ” “เท่านั้น”^{11 12} “だけだ” ปรากฏต่อจากคำแสดงกาล เช่น “た” “る” จึงปรากฏใน FocP2 (FocP ระดับบน) ขณะที่ “เท่านั้น” ปรากฏต่อจากภาคแสดง เช่น “ล้างแก้ว” จึงมีโอกาสปรากฏได้ทั้ง FocP1 และ FocP2

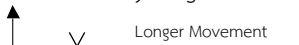
- การย้าย (Movement) เป็นกระบวนการทางวากยสัมพันธ์ เช่น การย้ายคำถาม (Wh-movement) “which book” ไปยังต้นประโยคตั้ง (33a) กรณีที่ประโยคมีคำถามมากกว่า 1 คำ การย้ายจะอยู่ภายใต้กฎการย้ายที่สั้นที่สุด (Shortest Movement, 最短移動) กฎนี้กำหนดว่าจะมีเพียงคำเดียวเท่านั้นที่สามารถย้ายได้ โดยคำนั้นจะต้องมีตำแหน่งเดิมอยู่ใกล้ตำแหน่งปลายทาง (ต้นประโยค) มากที่สุด เช่น “who” (33b) ซึ่งเป็นกรรมรองอยู่ใกล้ต้นประโยคมากกว่า “which book” (33c) ซึ่งเป็นกรรมตรง ดังนั้น “who” จึงเป็นคำที่ต้องถูกย้ายตามกฎการย้ายที่สั้นที่สุด ตำแหน่งเดิมแสดงด้วยสัญลักษณ์ “t”

14 [VP มี [FocP2 แต่สมคิดเท่านั้น [FinP ที่ [NegP2 ไม่ [IP ได้ [FocP1 แค่ [VP ล้างแก้ว]]]]]]]

(33) a. Which book_i did you give him t_i ?

b. Who_i did you give t_i which book ? c. *Which book_i did you give who t_i ?

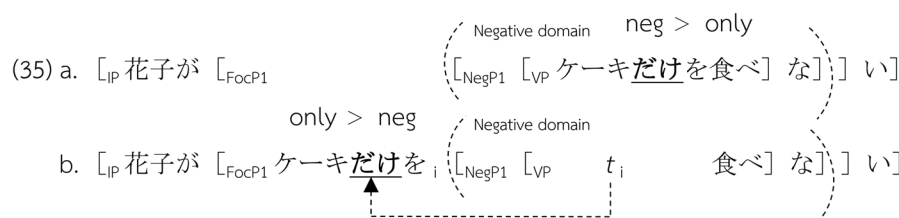

(三原・平岩, 2006, 198, แก้ไขบางส่วน)

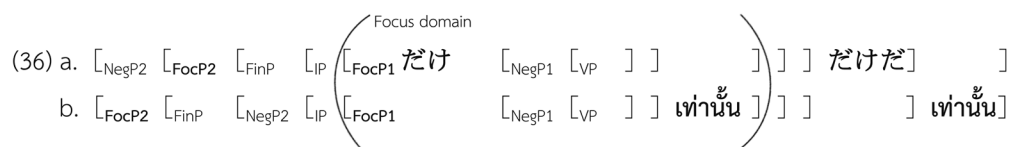
การย้ายทางวากยสัมพันธ์สามารถถูกยับยั้งได้โดยโครงสร้างทางไวยากรณ์ที่เรียกว่า “ข้อจำกัดเกาะโครงสร้างปฏิเสธ” (Negative Island Constraints : NICs, 否定の島制約) เช่น การปรากฏของคำปฏิเสธ “didn’t” (34) ได้สร้าง “เกาะ” (island, 島) ที่ห้ามไม่ให้หน่วยใดย้ายข้ามผ่าน ดังนั้น การย้าย “who” (34) ข้าม “เกาะ (NICs)” ไปยังต้นประโยค จึงถือเป็นการละเมิดข้อจำกัด ส่งผลให้ประโยคผิดไวยากรณ์

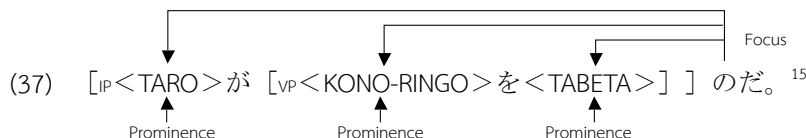
นอกจากการย้ายทางวากยสัมพันธ์ เช่น การย้ายคำถาม Wh (33) ยังมีการย้ายเพื่อสร้างการตีความทางเลือก (Movement for alternative interpretation) เช่น กรณี “だけ” (35 (=9)) ที่ใช้ร่วมกับคำปฏิเสธ การตีความกรรม เช่น “クーキ (เค้ก)” จะมี 2 แบบ การตีความแบบปฏิเสธความ “だけ” (neg > only) (35a (=9a)) ว่า “สิ่งที่ฮานาโกะกิน ไม่ได้มีแค่เค้ก” นั้น เกิดจากการที่ “だけ” ปรากฏภายในขอบเขตของปฏิเสธวลี (Negative domain) ส่วนการตีความแบบไม่ปฏิเสธความ “だけ” (only > neg) (35b (=9b)) ว่า “สิ่งที่ฮานาโกะไม่ได้กิน มีแค่เค้ก” นั้น เกิดจากการที่ “だけ” ย้ายออกจากตำแหน่งเดิมไปอยู่นอกขอบเขตของปฏิเสธวลี (ย้ายไปยัง FocP1) ขอบเขตของปฏิเสธวลีแสดงด้วยวงเล็บเส้นประ ส่วนการย้ายเพื่อสร้างการตีความทางเลือกแสดงด้วยลูกศรเส้นประ

กระบวนการทางภาษามีความสัมพันธ์กับขอบเขตทางโครงสร้างของวลี เช่น การตีความปฏิเสธกับขอบเขตของปฏิเสธวลีดัง (35a, b) หรือการเน้นกับขอบเขตของโฟกัสวลี (Focus domain) ดัง (36a, b)

“のだ” (37) เน้นหน่วยเดียวในประโยค เช่น ประธาน กรรม กริยา ด้วยการเน้นเสียง (Prominence, プロミネンス) ซึ่งเป็นกระบวนการทางสัทศาสตร์ (แสดงการเน้นเสียงด้วยตัวพิมพ์ใหญ่ภาษาอังกฤษ) ประโยค “のだ” จัดเป็น In-situ Focus Construction ซึ่งหน่วยที่ถูกเน้นจะปรากฏอยู่ในตำแหน่งพื้นฐาน (base position, 基底位置)

การเน้นจำกัดความคือการเน้นประเด็นที่ P โดยตัดข้อมูลอื่น (Q) ออกจากประเด็น ขณะที่การเน้นเปรียบเทียบ (Contrastive focus, 对比焦点) คือการเน้นประเด็นที่ P โดยเปรียบเทียบกับ Q การเปรียบเทียบนี้จะสร้างชุดข้อมูลเปรียบเทียบ {P, Q} ที่มีลักษณะเป็นเอกภพสัมพัทธ์ (Universal Set) ซึ่งแสดงขอบเขตสมาชิกทั้งหมดและไม่เปิดรับข้อมูลอื่นใด¹⁶ การตีความชุดข้อมูลเปรียบเทียบดำเนินการด้วยวิธีการนัย ดังนี้

- (38) a. สมคิดหรือโสภเป็นครู (P V Q) โสภไม่ใช่ครู (¬Q) ดังนั้น (∴) มีสมคิดแค่คนเดียวที่เป็นครู (P)
 b. สมคิดหรือโสภไม่ได้เป็นครู (¬P V ¬Q) โสภเป็นครู (Q) ดังนั้น (∴) มีสมคิดแค่คนเดียวที่ไม่ได้เป็นครู (¬P)

6. ผลการวิจัย

6.1 ลักษณะการเน้นหน่วยเดียวของ “だけだ”

(39a) - (42a) คือ “ประโยคบอกเล่า + だけだ” ที่ไม่มีการเน้นเปรียบเทียบ การตีความจะขึ้นอยู่กับการเน้นเสียง (Prominence, プロミネンス) (การเน้นเสียงแสดงด้วยตัวอักษรพิมพ์ใหญ่ภาษาอังกฤษ) (39a) เน้นเสียงที่กริยา “洗った (ล้าง)” จะจำกัดความกริยาว่า “แก้วนะ ทาโร่ล้าง” (40a) เน้นเสียงที่กรรม “コップ (แก้ว)” จะจำกัดความกรรมว่า “ทาโร่ล้างแค่แก้ว” และ (42a) หากไม่เน้นเสียงที่หน่วยใดเลย ประโยคจะไม่จำกัดความหน่วยเดียว แต่จะจำกัดความเหตุการณ์ “ทาโร่ล้างแก้ว” ว่า “ก็แค่ทาโร่ล้างแก้ว”¹⁷ ทว่า (41a) การเน้นเสียงที่ประธาน “太郎 (ทาโร่)” ยังไม่เพียงพอที่จะทำให้ประโยคจำกัดความประธานได้เด่นชัดในระดับเดียวกับที่ (39a) เน้นกริยา และ (40a) เน้นกรรมได้

(39) a. 太郎がコップを<ARATTA>だけだ

(40) a. 太郎が<KOPPU>を洗っただけだ。

¹⁵ หากเน้นเสียงที่ “TARO” จะตีความว่า “このリンゴを食べたのは太郎だ” หากเน้นเสียงที่ “KONO-RINGO” จะตีความว่า “太郎が食べたのはこのリンゴだ” หากเน้นเสียงที่ “TABETA” จะตีความว่า “このリンゴに関して言えば、太郎がやったのは食べることだ”

¹⁶ ชุดข้อมูลนี้เป็นระบบปิดจำกัดสมาชิกเฉพาะที่ถูกต้องถึง (เช่น สมคิด, โสภ) โดยไม่รวมข้อมูลอื่นจากโลกความเป็นจริง (เช่น มานีซึ่งอาจจะเป็นอีกคนที่เกี่ยวข้องในเหตุการณ์จริงด้วย) และไม่นำบริบททางวัฒนธรรมอื่นใดเข้ามาเกี่ยวข้อง

¹⁷ (39a)(40a)(42a)ตีความว่า “コップに関して言えば、太郎がやったのは洗うことだけだ” “太郎が洗ったのはコップだけだ” “あったのは太郎がコップを洗ったということだけだ” ตามลำดับ

(41) a. ??<TARO>がコップを洗った**だけだ**^{18 19} (42) a. <太郎がコップを洗った>**だけだ**。

“だけだ” ยังคงจำกัดความกริยา กรรม เหตุการณ์ได้เช่นเดียวกับ (39a) (40a) (42a) แม้ว่าจะปรากฏร่วมกับการเน้นเปรียบเทียบกริยา (39b) “洗った (ล้าง)” กับ “拭いて (เช็ด)” การเน้นเปรียบเทียบกรรม (40b) “コップ (แก้ว)” กับ “お皿 (จาน)” หรือการเน้นเปรียบเทียบเหตุการณ์ (42b) “太郎がコップを洗った (ทาโร่ล้างแก้ว)” กับ “俳優が机を片付けて (ดาราก็กวาดโต๊ะ)” และเมื่อ “だけだ” (41a) ปรากฏร่วมกับการเน้นเปรียบเทียบประธาน “太郎 (ทาโร่)” กับ “花子 (ฮานาโกะ)” ดัง (41b) จะสามารถจำกัดความประธานโดยตีความว่า “คนที่ล้างแก้วมีแค่ทาโร่”^{20 21}

(39) b. 太郎がコップを<ARATTA>**だけだ**。<拭いて>くれたのではない。

(40) b. 太郎が<KOPPU>を洗った**だけだ**。<お皿>を洗ってくれたのではない。

(41) b. <TARO>がコップを洗った**だけだ**。<花子>が洗ってくれたのではない。

(42) b. <太郎がコップを洗った>**だけだ**。別に<俳優が机を片付けて>くれたのではない。

ในทำนองเดียวกับ (39a, b) – (42a, b) “だけだ” ในโครงสร้าง “ประโยคปฏิเสธ + だけだ” ยังคงสามารถจำกัดความกริยา (43) กรรม (44) ผ่านการเน้นเสียงได้ทั้งในกรณี (a) ไม่มีการเน้นเปรียบเทียบ และ (b) มีการเน้นเปรียบเทียบ อีกทั้งยังสามารถจำกัดความเหตุการณ์ (46) เมื่อไม่มีการเน้นเสียงทั้งในกรณี (a) ไม่มีการเน้นเปรียบเทียบ และ (b) มีการเน้นเปรียบเทียบ อย่างไรก็ตามการจำกัดความประธาน (45) ผ่านการเน้นเสียงยังไม่เพียงพอให้การเน้นเด่นชัดดัง (45a) และยังคงจำเป็นต้องอาศัยการเน้นเปรียบเทียบดัง (45b)

(43) a. 太郎がコップを<ARAWANAKATTA>**だけだ**。

b. 太郎がコップを<ARAWANAKATTA>**だけだ**。でもきれいに<拭いて>くれたのだ。

(44) a. 太郎が<KOPPU>を洗わなかった**だけだ**。

b. 太郎が<KOPPU>を洗わなかった**だけだ**。でも<お皿>は洗ってくれたのだ。

(45) a. ??<TARO>がコップを洗わなかった**だけだ**。

b. <TARO>がコップを洗わなかった**だけだ**。洗ってくれたのは<花子>だ。

(46) a. <太郎がコップを洗わなかった>**だけだ**。

b. <太郎がコップを洗わなかった>**だけだ**。<花子が部屋を掃除しない>のに比べれば、まだましだった。

¹⁸ สอดคล้องกับความแตกต่างระหว่างการเน้นความกรรม (ia) กับประธาน (ib) ในรูปประโยค分裂文 (Cleft Construction) (三原&平岩, 2006, 251) (i) a. 太郎が叩いたのは花子をだ。b.*花子を叩いたのは太郎がだ。

¹⁹ สอดคล้องกับที่ “だけ” อยู่ในรูปแบบ “がだけ” ไม่ได้ดัง “太郎 (だけが/*がだけ/だけ) 来た。”

²⁰ (39b) (40b) (42b) มีความเหมือนกับ (39a) (40a) (42a) ส่วน (41b) ตีความว่า “コップを洗ったのは太郎だけだ”

²¹ (41b) ทาโร่หรือฮานาโกะล้างแก้ว (P V O) ฮานาโกะไม่ได้ล้างแก้ว (¬O) ดังนั้น (∴) มีแต่ทาโร่เท่านั้นที่ล้างแก้ว (P)

(43a, b) เมื่อเน้นเสียงที่กริยา “洗わなかった (ไม่ล้าง)” จะสามารถจำกัดความกริยา ว่า “แก้วนะ ทาโร แคไม่ล้าง” (44a, b) หากเน้นเสียงที่กรรม “コップ (แก้ว)” จะสามารถจำกัดความกรรม ว่า “สิ่งที่ทาโรไม่ล้างมีแค่แก้ว” และ (46a, b) หากไม่เน้นเสียงที่หน่วยใดเลย จะไม่จำกัดความหน่วยเดียวแต่จะจำกัดความเหตุการณ์ “ทาโรไม่ล้างแก้ว” ว่า “ก็แค่ทาโรไม่ล้างแก้ว”²² และเมื่อเน้นเสียงที่ประธาน “太郎 (ทาโร)” ร่วมกับการเน้นเปรียบเทียบกับประธานดัง (45b) จะสามารถจำกัดความประธาน ว่า “คนที่ไม่ล้างแก้ว มีแค่ทาโร”²³

การที่ (42a) (46a) ไม่สามารถจำกัดความหน่วยเดียวได้ ซึ่งต่างจาก (39a) (40a) (43a) (44a) ที่ทำได้ สะท้อนให้เห็นถึงลักษณะ (47a) และการที่ (39a, b) (40a, b) (43a, b) (44a, b) ถูกต้องตามไวยากรณ์และสื่อความได้ สะท้อนลักษณะ (47b) ส่วนการที่ (41a) (45a) สื่อความไม่ได้ แต่ (41b) (45b) สื่อความได้ สะท้อนลักษณะ (47c) อีกทั้ง การที่ (39a, b) – (42a, b) และ (43a, b) – (46a, b) มีลักษณะตรงกัน สะท้อนลักษณะ (47d) ลักษณะ (47a - d) สรุปได้ดัง (48)

- (47) a. “だけだ” จำกัดความหน่วยคำเดียวผ่านการเน้นเสียงซึ่งเป็นกระบวนการทางสัทศาสตร์
 b. “だけだ” จำกัดความหน่วยเดียวในภาคแสดงผ่านการเน้นเสียง กระบวนการทางสัทศาสตร์ทำให้การเน้นจำกัดความเด่นชัด จึงไม่จำเป็นต้องพึ่งพาการเน้นเปรียบเทียบ
 c. “だけだ” ไม่สามารถจำกัดความประธานผ่านการเน้นเสียง กระบวนการทางสัทศาสตร์ยังไม่เพียงพอที่ทำให้การเน้นจำกัดความเด่นชัด จึงจำเป็นต้องพึ่งพาการเน้นเปรียบเทียบ
 d. ลักษณะตาม (a) (b) (c) เกิดขึ้นทั้งในกรณีปรากฏร่วมกับประโยคบอกเล่าและประโยคปฏิเสธ

(48) [_{FocP2} [_{IP} <S> [_{FocP1} [_{VP} <O> <V>]]] だけだ] : บอกเล่า / ปฏิเสธ + だけだ

↓

??สัทศาสตร์ : เน้นเสียง

↓

เน้นเปรียบเทียบ

↓ ↓

สัทศาสตร์ : เน้นเสียง

↓ ↓

(เน้นเปรียบเทียบ)

การจำกัดความผู้กระทำร่วม เช่น “花子と (กับมานิ)” ซึ่งเป็นหน่วยในภาคแสดงดัง (49a, b) (50a, b) ก็ดำเนินการผ่านการเน้นเสียงและไม่จำเป็นต้องพึ่งพาการเน้นเปรียบเทียบทั้งในกรณีประโยคบอกเล่าและประโยคปฏิเสธตามลักษณะ (47a, b, d)²⁴

- (49) a. 太郎が <HANAKO>とコップを洗っただけだ。
 (cf. <太郎が 花子とコップを洗った>だけだ。)
 b. 太郎が <HANAKO>とコップを洗っただけだ。 <次郎>と洗ったのではない。
 (50) a. 太郎が <HANAKO>とコップを洗わなかっただけだ。
 (cf. <太郎が花子とコップを洗わなかった>だけだ。)
 b. 太郎が <HANAKO>とコップを洗わなかっただけだ。 <他の皆>と洗ったのだ。

²² (43a, b) (44a, b) (46a, b) มีความว่า “コップに関して言えば、太郎がやらなかったのは洗うことだけだ” “太郎が洗わなかったのはコップだけだ” “あったのは太郎がコップを洗わなかったということだけだ” และ (45b) มีความว่า “コップを洗わなかったのは太郎だけだ”

²³ (45b) ทาโรหรือฮานาโกะไม่ได้ล้างแก้ว (¬P V ¬Q) ฮานาโกะล้างแก้ว (Q) ดังนั้น (∴) มีแต่ทาโรเท่านั้นที่ไม่ได้ล้างแก้ว (¬P)

²⁴ (49a, b) (49cf.) (50a, b) (50cf.) มีความว่า “太郎と一緒にコップを洗ったのは花子だけだ” “あったのは、太郎が花子とコップを洗ったということだけだ” “太郎と一緒にコップを洗わなかったのは花子だけだ” “あったのは、太郎が花子とコップを洗わなかったということだけだ” ตามลำดับ

การจำกัดความกรรมของ “*だけだ*” ร่วมกับคำปฏิเสธตั้ง (51) (52) ไม่กำกวม ต่างจากกรณี “*だけ*” (35a, b)

(51) 太郎が<KOPPU>を洗わなかった*だけだ*。(でも、お皿やお鍋ならきちんと洗った。)

a. ??太郎が洗ったのはコップだけではない。

b. 太郎が洗わなかったのはコップ*だけだ*。

(52) ??太郎が<KOPPU>を洗わなかった*だけだ*。お皿もお鍋もきちんと洗ってある。

“*だけだ*” (51) สามารถตีความ (51b) ไม่ปฏิเสธความ “เท่านั้น” (only > neg) ว่า “สิ่งที่ทำไรไม่ล้างมีแค่แก้ว” โดยไม่จำเป็นต้องพึ่งพาบริบท “*でも、お皿やお鍋ならきちんと洗った* (แต่ถ้าเป็นจานหม้อล่ะก็ล้างอย่างดี)” แต่ไม่สามารถตีความ (51a) ปฏิเสธความ “เท่านั้น” (neg > only) ว่า “สิ่งที่ทำไรล้าง ไม่ได้มีแค่แก้ว” และแม้ว่าจะเพิ่มบริบท “*お皿もお鍋もきちんと洗ってある* (จานเอะหม้อเลยก็ล้างอย่างดี)” เพื่อให้ตีความ (a) ดัง (52) ประโยคก็ยังคงสื่อความหมายนั้นไม่ได้

6.2 ลักษณะการเน้นหน่วยเดียวของ “เท่านั้น”

“เท่านั้น” (53a, b, c) ไม่สามารถเน้นเสียงที่หน่วยเดียว เช่น ประธาน กริยา กรรม ได้เหมือนกับ “*だけだ*” (การเน้นเสียงแสดงด้วยตัวอักษรพิมพ์ใหญ่ภาษาอังกฤษ)²⁵ แสดงให้เห็นว่า “เท่านั้น” ไม่ได้ใช้การเน้นเสียงเพื่อแสดงการเน้น

(53) a. *<SOMKIT>ล้างแก้ว*เท่านั้น* b. *สมคิด<LANG>แก้ว*เท่านั้น* c. *สมคิดล้าง<KAEO>*เท่านั้น*

(54) - (56) คือ “ประโยคบอกเล่า + เท่านั้น” โดย (a) ไม่มีการเน้นเปรียบเทียบ ส่วน (b) มีการเน้นเปรียบเทียบ

(54) a. ??<สมคิด>ล้างแก้ว*เท่านั้น* b. <สมคิด>ล้างแก้ว*เท่านั้น* <โสภา>ไม่ได้ล้าง

(55) a. ??สมคิด<ล้าง>แก้ว*เท่านั้น* b. สมคิด<ล้าง>แก้ว*เท่านั้น* ไม่ได้<เช็ด>

(56) a. สมคิดล้าง<แก้ว>*เท่านั้น* b. สมคิดล้าง<แก้ว>*เท่านั้น* ไม่ได้ล้าง<จาน>

“เท่านั้น” (54) (55) จำกัดความประธาน “สมคิด” และกริยา “ล้าง” ได้เฉพาะ (b) เมื่อมีการเน้นเปรียบเทียบ โดยจะตีความว่า “คนที่ล้างแก้วมีแค่สมคิด” “แก้วนะ สมคิดแค่ล้าง”²⁶ แต่ “เท่านั้น” (56a, b) สามารถจำกัดความกรรม “แก้ว” ทั้ง (a) แบบไม่มีการเน้นเปรียบเทียบและ (b) แบบมีการเน้นเปรียบเทียบ ว่า “สมคิดล้างแค่แก้ว” และเมื่อการย้ายกรรม “แก้ว” (55) ไปหน้าประโยคและทำให้กริยา “ล้าง” ประชิดกับ “เท่านั้น” จะสามารถจำกัดความกริยาได้โดยไม่ต้องพึ่งพาการเน้นเปรียบเทียบดัง (57a, b)

(57) a. แก้วนะ สมคิด<ล้าง>*เท่านั้น* b. แก้วนะ สมคิด<ล้าง>*เท่านั้น* ไม่ได้<เช็ด>

²⁵ ประกาศราชบัณฑิตยสถานเรื่องหลักเกณฑ์การถอดอักษรไทยเป็นอักษรโรมันแบบถ่ายเสียง ลงวันที่ 11 มกราคม พ.ศ. 2542

²⁶ (54b) สมคิดหรือโสภาล้างแก้ว (P V O) โสภาไม่ได้ล้างแก้ว (¬O) ดังนั้น (¬) มีแต่สมคิดเท่านั้นที่ล้างแก้ว ส่วน (55b) สมคิดเช็ดหรือล้าง (P V Q) สมคิดไม่ได้ล้าง (¬Q) ดังนั้น (¬) สมคิดแค่เช็ดเท่านั้น (P)

“เท่านั้น” (58a, b) สามารถจำกัดความกริยา “นอน” แบบไม่จำเป็นต้องพึ่งพาการเน้นเปรียบเทียบ เมื่อกริยาเป็นหน่วยประชิด โดยตีความว่า “สมคิดแคงนอน” แต่ถ้ากริยาไม่ประชิดดัง (59a) จะไม่สามารถจำกัดความและต้องใช้การเน้นเปรียบเทียบช่วยดัง (59b)²⁷

- (58) a. สมคิด<นอน>เท่านั้น b. สมคิด<นอน>เท่านั้น ไม่ได้<โกรธ>
(59) a. ??สมคิด<นอน>มานิเท่านั้น²⁸ b. สมคิด<นอน>มานิเท่านั้น ไม่ได้<โกรธ>มานิ

“เท่านั้น” (56a) สามารถเน้นกรรม “แก้ว” ที่เป็นหน่วยประชิดได้แต่เมื่อกรรม “แก้ว” ไม่ได้ประชิดกับ “เท่านั้น” ดัง (60a) จะไม่สามารถเน้นกรรมได้ และจำเป็นต้องอาศัยการเน้นเปรียบเทียบเพื่อช่วยในการตีความดัง (60b)²⁹

- (60) a. ??สมคิดล้าง<แก้ว>กับมานิเท่านั้น b. สมคิดล้าง<แก้ว>กับมานิเท่านั้น ไม่ได้ล้าง<จาน>

จากการที่ (56a, b) (57a, b) (58a, b) สามารถเน้นหน่วยเดียวได้ แสดงถึงลักษณะ (61a) ส่วนการที่มีเฉพาะ (54b) (55b) (59b) (60b) เท่านั้นที่เน้นหน่วยเดียวได้ แสดงถึงลักษณะ (61b) และเมื่อพิจารณาลักษณะ (61a, b) ร่วมกับลักษณะของกฎการย้ายที่สิ้นสุดจะอธิบายได้ดัง (61c)

- (61) a. “เท่านั้น” จำกัดความหน่วยประชิด (α) แบบไม่จำเป็นต้องพึ่งพาการเน้นเปรียบเทียบ
b. “เท่านั้น” จำกัดความหน่วยไม่ประชิด (β , S) แบบไม่จำเป็นต้องพึ่งพาการเน้นเปรียบเทียบ (β = หน่วยในภาคแสดงที่ไม่ประชิด, S = ประธาน)
c. การเน้นหน่วยประชิด (α) เกิดขึ้นภายใต้กฎการย้ายที่สิ้นสุดซึ่งเป็นกระบวนการทางวากยสัมพันธ์ กระบวนการทางวากยสัมพันธ์ทำให้การเน้นจำกัดความเด่นชัด จึงไม่จำเป็นต้องพึ่งพาการเน้นเปรียบเทียบ ขณะที่การเน้นหน่วยไม่ประชิด (β , S) ไม่ได้เกิดขึ้นภายใต้กฎดังกล่าว จึงไม่ปรากฏกระบวนการใด ๆ ที่ทำให้การเน้นจำกัดความเด่นชัด จึงจำเป็นต้องพึ่งพาการเน้นเปรียบเทียบ

เมื่อพิจารณาการจำกัดความกรรมของ “เท่านั้น” ร่วมกับคำปฏิเสธประโยคพบว่า “ไม่...เท่านั้น” (62a, b) ผิดไวยากรณ์ แต่ “ไม่ได้...เท่านั้น” (63) ถูกไวยากรณ์และเกิดความกำกวมในการตีความ

- (62) a. *สมคิดไม่ล้าง<แก้ว>เท่านั้น b. *สมคิดไม่ล้าง<แก้ว>เท่านั้น แต่ล้างจาน
(63) สมคิดไม่ได้ล้าง<แก้ว>เท่านั้น a. neg > only b. only > neg
a. สมคิดไม่ได้ล้าง<แก้ว>เท่านั้น จานเอชามเอชาก็ล้างอย่างดี a. neg > only *b. only > neg
b. สมคิดไม่ได้ล้าง<แก้ว>เท่านั้น แต่ถ้าเป็นจานชามละก็ล้างเรียบร้อยแล้ว
*a. neg > only b. only > neg

²⁷ (59b) สมคิดนอนหรือโกรธ (P V Q) สมคิดไม่ได้โกรธ (¬Q) ดังนั้น (∴) สมคิดแคงนอนเท่านั้น (P)

²⁸ เมื่อไม่มีบริบท ประโยค “สมคิดงอนมานิเท่านั้น” สามารถตีความได้ 2 แบบ อย่างเป็นธรรมชาติ คือ “สมคิดงอนแคงมานิ” (เน้นคำเดียว) และ “สมคิดแคงงอนมานิ” (เน้นกลุ่มคำ)

²⁹ (60b) กับมานิ สมคิดล้างแก้วหรือจาน (P V Q) กับมานิ สมคิดไม่ได้ล้างจานด้วย (¬Q) ดังนั้น (∴) กับมานิ สมคิดล้างแต่แก้วเท่านั้น (P)

(68) $[_{\text{FocP2}} [_{\text{IP}} \text{太郎が} [_{\text{FocP1}} [_{\text{VP}} \langle \text{KOPPU} \rangle \text{を} \langle \text{ARAT} \rangle]] \text{ た}] \text{ だけだ}]$ 。
 Prominence for focus Prominence for focus

(69) $[_{\text{FocP2}} [_{\text{IP}} \text{สมคิด} [_{\text{FocP1}} [_{\text{VP}} ?? \langle \text{ล้าง} \rangle ?? \langle \text{แก้ว} \rangle \langle \text{กับมานี้} \rangle]] \text{ เท่านั้น}]]$
 Longer movement Shortest movement for focus

“だけだ” (70) ไม่ใช้การย้ายเพื่อเน้นหน่วยเดียว จึงไม่ผูกมัดกับข้อจำกัดเกาะโครงสร้างปฏิเสธ (NICs) ขณะที่ “เท่านั้น” (71) ใช้การย้าย จึงผูกมัดกับข้อจำกัดดังกล่าว เมื่อปฏิเสธวลี “NegP1” “ไม่” ปรากฏในขอบเขตโฟกัสวลี “FocP1” ปฏิเสธวลี “NegP1” จะกลายเป็น “เกาะ (NICs)” เมื่อย้ายหน่วยเดียวซึ่งเป็นหน่วยประชิดข้าม “เกาะ (NICs)” ไปโฟกัสวลี “FocP1” จะละเมิดข้อจำกัด ส่งผลให้ประโยคผิดไวยากรณ์ ส่วน (72) ปฏิเสธวลี “NegP2” “ไม่ได้” ปรากฏนอกขอบเขตโฟกัส (FocP1) ปฏิเสธวลี “NegP2” จะกลายเป็น “เกาะ (NICs)” ภายนอกขอบเขตโฟกัสวลี “FocP1” ซึ่งไม่ยับยั้งการย้ายภายในขอบเขตโฟกัส (FocP1) ทำให้สามารถย้ายหน่วยเดียวภายในขอบเขตโฟกัสวลี FocP1 ประโยคจึงถูกไวยากรณ์

(70) $[_{\text{FocP2}} [_{\text{IP}} \text{太郎が} ([_{\text{FocP1}} [_{\text{NegP1}} [_{\text{VP}} \langle \text{KOPPU} \rangle \text{を洗わ}] \text{ な}]) \text{ かった}] \text{ だけだ}]$ 。
 Focus domain Prominence for focus

(71) * $[_{\text{FocP2}} [_{\text{IP}} \text{สมคิด} ([_{\text{FocP1}} [_{\text{NegP1}} \text{ไม่} [_{\text{VP}} \text{ล้าง} t_i]] \text{ เท่านั้น}])]]$
 Focus domain NICs Shortest movement for focus

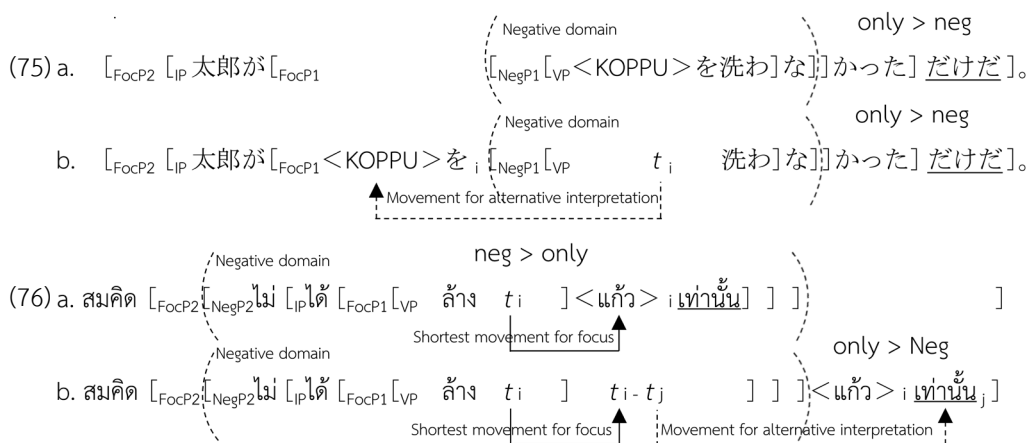
(72) สมคิด $[_{\text{FocP2}} [_{\text{NegP2}} \text{ไม่ได้} [_{\text{IP}} \text{ได้} ([_{\text{FocP1}} [_{\text{VP}} \text{ล้าง} t_i]] \text{ เท่านั้น}])]]$
 Focus domain NICs Shortest movement for focus

“だけだ” (73) วางโฟกัสที่หน่วยถูกเน้นเสียงในตำแหน่งเดิม ส่วน “เท่านั้น” (74) วางโฟกัสที่หน่วยที่ถูกย้ายมายังโฟกัสวลี “FocP1” ความสัมพันธ์ระหว่างการวางโฟกัสและกลไกทางภาษา เช่น การเน้นเสียง การย้าย ทำให้หน่วยที่ถูกจำกัดความมีความเด่นชัดในตัวเอง ส่งผลให้ไม่จำเป็นต้องใช้การเน้นเปรียบเทียบมาช่วยเสริม

(73) $[_{\text{FocP2}} [_{\text{IP}} \text{太郎が} ([_{\text{FocP1}} [_{\text{VP}} \langle \text{KOPPU} \rangle \text{を洗っ}]) \text{ た}] \text{ だけだ}]$ 。
 $[_{\text{FocP2}} [_{\text{IP}} \text{太郎が} ([_{\text{FocP1}} [_{\text{NegP1}} [_{\text{VP}} \langle \text{KOPPU} \rangle \text{を洗わ}] \text{ な}]) \text{ かった}] \text{ だけだ}]$ 。
 Focus domain Focus Prominence for focus

(74) $[_{\text{FocP2}} [_{\text{IP}} \text{สมคิด} ([_{\text{FocP1}} [_{\text{VP}} \text{ล้าง} t_i]] \text{ เท่านั้น}])]$
 สมคิด $[_{\text{FocP2}} [_{\text{NegP2}} \text{ไม่ได้} [_{\text{IP}} \text{ได้} ([_{\text{FocP1}} [_{\text{VP}} \text{ล้าง} t_i]] \text{ เท่านั้น}])]]$
 Focus domain Focus Shortest movement for focus

เมื่อการวางโฟกัสเสร็จสมบูรณ์ ประโยคจะถูกไวยากรณ์และสื่อความหมายที่ต้องการเน้นจำกัดความได้สำหรับความ (ไม่) กำกวมในการตีความร่วมกับคำปฏิเสธนั้น ขึ้นอยู่กับความ (ไม่) กำกวมทางโครงสร้างของโฟกัสวลี (FocP) ดัง (75a, b) (76a, b)

“だけだ” (75a) ปรากฏในโฟกัสวลี “FocP2” ซึ่งอยู่นอกขอบเขตของปฏิเสธวลี “NegP1” จึงตีความแบบ only > neg ว่า “สิ่งที่ทำอะไรไม่ได้ล้าง มีแค่แก้วเท่านั้น” และถึงแม้ว่า “コップを (แก้ว)” จะถูกย้ายไปยังโฟกัสวลี “FocP1” แต่ “だけだ” (75b) ก็ยังคงอยู่นอกขอบเขตของปฏิเสธวลี “NegP1” จึงไม่เกิดการตีความอื่น ขณะที่ “(แก้ว) เท่านั้น” (76a) ปรากฏในโฟกัสวลี “FocP1” ซึ่งอยู่ในขอบเขตของปฏิเสธวลี “NegP1” จึงเกิดการตีความ neg > only ว่า “สิ่งที่สมคิดล้าง ไม่ได้มีแค่แก้ว” และเมื่อ “(แก้ว) เท่านั้น” (76b) ถูกย้ายออกจากขอบเขตของปฏิเสธวลี “NegP1” ไปยังโฟกัสวลี “FocP2” “(แก้ว) เท่านั้น” ในโฟกัสวลี “FocP2” อยู่นอกขอบเขตของปฏิเสธวลี “NegP1” จึงเกิดการตีความ only > neg ว่า “สิ่งที่สมคิดไม่ล้าง มีแค่แก้ว” ซึ่งเป็นลักษณะการตีความกำกวมในรูปแบบเดียวกับ (35) ซึ่งเป็นกรณีที่ “だけ” ปรากฏประชิดกรรม

8.สรุป

“だけだ” เป็นประโยคแสดงการเน้นประเภท “In-situ Focus Construction” ใช้การเน้นเสียงซึ่งเป็นกระบวนการทางสัทศาสตร์ หน่วยที่ถูกเน้นอยู่ในตำแหน่งเดิมจึงไม่ผูกมัดกับเงื่อนไขทางวากยสัมพันธ์ เช่น กฎการย้ายที่สั้นที่สุด เงื่อนไขประชิด ข้อจำกัดเกาะโครงสร้างปฏิเสธ (NICs) หน่วยที่ถูกเน้นเสียง (ยกเว้นประธาน) มีความเด่นชัดในการจำกัดความ ไม่ต้องพึ่งพาการเน้นเปรียบเทียบ และเมื่อใช้กับประโยคปฏิเสธจะตีความได้เพียง only > neg เนื่องจากตำแหน่งของ “だけだ” ทำยประโยคเป็นตำแหน่งที่ปรากฏนอกขอบเขตปฏิเสธวลีอย่างชัดเจน ขณะที่ “เท่านั้น” เป็นประโยคแสดงการเน้นประเภท “Ex-situ Focus Construction” ใช้การย้ายซึ่งเป็นกระบวนการวากยสัมพันธ์ ทำให้หน่วยที่ถูกเน้นถูกย้ายออกจากตำแหน่งเดิม จึงต้องตกอยู่ภายใต้เงื่อนไขทางวากยสัมพันธ์ เช่น กฎการย้ายที่สั้นที่สุด เงื่อนไขประชิด ข้อจำกัดเกาะโครงสร้างปฏิเสธ (NICs) สำหรับข้อจำกัด “NICs” นี้พบความแตกต่างระหว่างประโยค “ไม่...เท่านั้น” และ “ไม่ได้...เท่านั้น” เนื่องจากความกำกวมเชิงโครงสร้างของปฏิเสธวลี (NegP1 หรือ NegP2) หน่วยประชิดที่ถูกย้ายมีความเด่นชัดในการจำกัดความ ไม่ต้องพึ่งพาการเน้นเปรียบเทียบ ขณะที่หน่วยไม่ประชิดมีความเด่นชัดในการจำกัดความไม่มากพอ จึงต้องพึ่งพาการเปรียบเทียบเน้นและประโยคปฏิเสธ “ไม่ได้...เท่านั้น” จะตีความกำกวม คือ only > neg และ neg > only เนื่องจากตำแหน่งของ “เท่านั้น” ทำยประโยคมีความกำกวมเชิงโครงสร้างของโฟกัสวลี (FocP1 หรือ FocP2)

ในงานวิจัยฉบับนี้ผู้วิจัยศึกษาการย้ายในกระบวนการจำกัดความของ “เท่านั้น” ที่ปรากฏท้ายประโยคซึ่งเป็นการย้ายแบบที่ยังคงรูปประโยคเดิมเอาไว้กล่าวคือเป็นการย้ายแบบมองไม่เห็น (covert movement) ซึ่งตรงกันข้ามกับการจำกัดความของ “เท่านั้น” ที่ปรากฏกลางประโยคซึ่งต้องเปลี่ยนแปลงรูปประโยคเดิม เช่น “มีแต่สมคิดเท่านั้นที่ล้างแก้ว” ซึ่งลักษณะดังกล่าวจัดเป็นการย้ายแบบมองเห็น (overt movement) ความแตกต่างดังกล่าวยังเป็นประเด็นที่ต้องศึกษาเพิ่มเติม และในภาษาญี่ปุ่นเอง “だけだ” นอกจากจะสามารถใช้เน้นโดยคงรูปประโยคเดิมไว้ ก็ยังสามารถใช้เน้นโดยเปลี่ยนแปลงรูปประโยคได้ เช่น “コップを洗ったのは太郎だけだ” ซึ่งผู้วิจัยจะนำมาวิเคราะห์ร่วมในโอกาสต่อไป

เอกสารอ้างอิง (References)

- นววรรณ พันธุมธา. (2553a). *ไวยากรณ์ไทย*. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพฯ : โครงการเผยแพร่ผลงานวิชาการ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- นววรรณ พันธุมธา. (2553b). *คลังคำ*. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพฯ : อมรินทร์.
- ภาณีการ์ สุรังสีกุล. (2551). *การศึกษาความหมายและวิธีการใช้คำกำหนดขอบเขต shika, dake, bakari : เปรียบเทียบภาษาญี่ปุ่น – ภาษาไทย*. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาวิชาญี่ปุ่นศึกษา คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- วิจิตรนัฏ ภาณุพงศ์. (2524). *โครงสร้างของภาษาไทย*. มหาวิทยาลัยรามคำแหง. กรุงเทพฯ : ห้างหุ้นส่วนจำกัด ป.สัมพันธ์พาณิชย์.
- Hiraiwa, K. and Ishihara S. (2002). Missing Links : Cleft Sluicing and ‘Noda’ Construction in Japanese. *MIT Working Papers in Linguistics* 43. Massachusetts Institute of Technology, 35-54.
- Jayaseelan, K. A. (2008). Topic, Focus and Adverb Positions in Clause Structure. *Nanzan Linguistics* 4. 43-68. <https://www.ic.nanzan-u.ac.jp/LINGUISTICS/publication/pdf/NL4-3-jayaseelan.pdf>
- Sano, M. (1996). A Checking Theoretical Analysis of Japanese Adverbial Particles. *Ritsumeikan Studies in Language and Culture* 7 (5-6). Ritsumeikan University, 75-113.
- 奥津敬一郎・沼田善子・杉本武 (1986). 『いわゆる日本語助詞の研究』 凡人社.
- 寺村秀夫 (1991). 『日本語のシンタクスと意味III』 くろしお出版.
- 沼田善子 (1992). 『「も」「だけ」「さえ」などーとりたてー』 日本語文法セルフ・マスターシリーズ5. 仁田義雄・山本進・益岡隆志 (編). くろしお出版.
- 沼田善子 (2009). 『現代日本語とりたて詞の研究』 ひつじ書房.
- 三原健一・平岩健 (2006). 『新日本語の統語構造—ミニマリストプログラムとその応用—』 松柏社.
- 茂木俊伸 (2000). 「とりたて詞の階層性について動詞句およびスコープを手がかりとして—」 『国語学会2000年度秋季大会要旨集』, 54-61.
- มอนคอนไช · อัคคาราไช (2015). 「タイ語の限定表現 khεεε, phiag, tεε, chaphó? の統語的特徴及び意味的特徴に関する考察—名詞句の前に位置する場合—」 『言語・地域文化研究』 21, 東京外国語大学, 61-85.
- มอนคอนไช · อัคคาราไช (2016). 「動詞句の前に位置するタイ語の限

定辞—khεε、phiaη、tεε、chaphó?についての考察」『言語・地域文化研究』22,
東京外国語大学, 41-58.

หน่วยงานผู้แต่ง: คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

Affiliation: Faculty of Liberal Arts, Thammasat University

Corresponding email: teerawut.s@arts.tu.ac.th

Received: 13/07/2025

Revised: 07/11/2025

Accepted: 15/11/2025